

pronalaziti izvore informacija i radnih materijala, te kako se njima služiti i tako do maksimuma razvijati svoje sposobnosti u učenju jezika.

Kontroliranjem i provjeravanjem postavljenih zadataka postiže se željena kvaliteta, a učenik se sam opredjeljuje do kojeg nivoa želi ići, tj. da li se zadovoljava obaveznim dijelom ili želi ići u širinu, što pretpostavlja samostalno, kreativno učenje. Kako bismo motivirali učenike, dajemo im mogućnost da se opredjeljuju za obradu različitih tema i za različite oblike rada, radi postizanja diferencijacije njihovih sposobnosti i interesa. Opće teme su tako koncipirane da se postigne aktualizacija nastave i zadovolje afiniteti mladih, i ujedno da se u učenika razvija navika da prati tokove suvremenih zbivanja na raznim područjima. Učenik isto tako može slobodno odabrati oblik interpretacije, usmeni ili pismeni, individualni ili grupni rad i sl. Ne strepimo od situacije da je nastavnik jednakopravni suradnik ili, štoviše, da i sam uči i u toku rada dobiva tehničku ili neku drugu vrstu informacije od učenika. Kao stručni voditelj on i dalje vodi računa o pravilnom metodskom pristupu, ovisno o prirodi materijala i postavljenom cilju.

Kako pojedini programi sadrže obilje raznovrsnog materijala (naučno-popularni tekstovi, članci, novine, časopisi, tehnička literatura, filmovi, dijagrami, sheme i sl.), neminovan je multimedijски pristup, koji objedinjuje najrazličitije oblike rada.

Iz ovog kratkog prikaza može se naslutiti koliko obostranog truda, i nastavnika i polaznika programa, treba uložiti u realizaciju nastavnog procesa, ali mislim da je to vrijedno uloženog truda i da je neobično ugodan osjećaj »suvišnosti« koji osjetite kad dovedete učenike do posve samostalnog oblika kreativnog rada.

Emilija Horvat — Etelka Seleši

KAKO PISATI MATURSKI DOMAĆI RAD IZ STRANOG JEZIKA?*

(Iskustva 4-godišnjeg eksperimenta u Specijalizovanoj gimnaziji matematičkog i jezičkog smera u Subotici od 1974. do 1978. godine)

Samo je godinu dana prošlo otkad je reforma obuhvatila III—IV godinu srednjeg obrazovanja na teritoriji Vojvodine. Ova godina je pokazala da još uvek ima dosta nerešenih ili napola rešenih problema. Već je IV godina u toku, a ona postavlja pred nastavnika i učenika podjednako teške zadatke. Jedan od najvažnijih je matura, odnosno završni ispit. Da bismo došli do što bržeg i efikasnijeg rešenja ovog kompleksnog zadatka, želimo da priložimo naš skromni prilog.

Iskustva i dobro provereni radni procesi bivše specijalizovane gimnazije ne mogu se, naravno, primeniti bez promena, jer se planovi i programi ne

* Iako je došlo do promjena u pripremanju maturalnog domaćeg rada, ipak smatramo da će ovaj prilog biti zanimljiv nastavnicima stranih jezika, pa ga objavljujemo.

poklapaju, ciljevi i zadaci su različiti, a broj nastavnih časova nije istovetan. Sasvim je, međutim, sigurno da oni mogu biti veoma korisni pri izradi pravnika za polaganje završnog ispita novog tipa.

Budući da nastavnike stranog jezika u završnim razredima trenutno (između ostalog) muči i rešenje pisanja domaćeg rada, a vremena za odgađanje više nema, smatrali smo da je najkorisnije da iznesemo naša iskustva koja se odnose upravo na ovu problematiku. Materijal kojim raspolažemo uvrstili smo u tri glavne grupe:

1. pripreme
2. tok pisanja domaćeg rada
3. popratni radovi.

Svaka faza pisanja domaćeg matorskog rada iziskuje zajednički, a i samostalan rad kandidata i nastavnika. Karakteristični zadaci vezani za ovu aktivnost zahtevaju da nastavnik bezuslovno pomaže učeniku, da mu ne postavlja prevelike zahteve i da kontinuirano prati tok pisanja. Kandidat pak treba da se bori za krajnji uspeh svojim znanjem i zalaganjem.

Pripreme

U pripreme radove spada, pre svega, određivanje vremenskih termina. Na osnovu dosadašnjih naših iskustava možemo slobodno tvrditi da određivanja i prihvatanje tema, tj. naslova na početku IV (odnosno II) školske godine ne omogućuje u dovoljnoj meri prikupljanje materijala ili eventualnu modifikaciju, odnosno promenu teme. Predložimo, dakle, da se predlog i izbor tema orijentaciono izvrši na kraju III (odnosno I) školske godine. Na taj način kandidat dobija u vremenu i lakše dolazi do konačne odluke da li je tema rešiva ili ne, štaviše, može da nabavi sav izvorni materijal, što nije nimalo lako naći na stranom jeziku.

Teme koje smo dosada davali našim učenicima, ili su ih sami predlagali, možemo rasporediti u sledeće kategorije:

Teme iz kulture i civilizacije zemlje (zemalja) čiji se jezik uči, teme iz književnosti, teme iz oblasti jezika.

Naši učenici su najradije birali iz prve oblasti, jer je raspoloživ materijal veoma privlačan, a pisan je relativno pristupačnim jezikom. Po našem mišljenju razlog za ovo ustručavanje treba tražiti pre svega u nivou jezika kojim su kritike, neophodne za proučavanje, pisane. Osim toga, učenici imaju skučeno predznanje iz tehnike pisanja književnih prikaza. Ova vrsta rada iziskuje, uostalom, i izvestan afinitet prema književnosti, odnosno prema književnoj analizi dela. Rešenje jezičkih tema, kakve smo mi dosad davali, po našem iskustvu bilo je možda najlakše, jer su se zahtevi kretali oko prikupljanja i klasifikacije potrebnog materijala.

Evo nekoliko tema iz spomenutih oblasti engleskog i nemačkog jezika, pošto su se u odelenjima jezičkog smera bivše Specijalizovane gimnazije u Subotici izučavali samo pomenuti jezici na nivou prvog stranog jezika, što međutim nije isključivalo mogućnost pisanja matorskog domaćeg rada i iz drugog stranog jezika (ruski, francuski), naravno sa manjim zahtevima. S obzirom na to da je odziv učenika za pisanje iz drugog stranog jezika ipak bio manji, opredelili smo se za navođenje tema iz prvog stranog jezika.

Teme iz oblasti jezika na engleskom jeziku:

- a) Izražavanje trajnosti radnje u sistemu engleskih glagolskih vremena,
- b) Izražavanje budućeg vremena u engleskom jeziku

Teme iz oblasti književnosti na engleskom jeziku:

- a) Svet Lorensovih novela
- b) Odnos prirode i čoveka u delima Hemingveja
- c) Pregled istorije književnosti pisane na engleskom jeziku u Južnoj Africi

Teme iz oblasti jezika na nemačkom jeziku:

- a) Nemačke pozajmice u maternjem jeziku (u raznim granama zanimanja, u nauci itd.)
- b) Participske rečeničke konstrukcije u odnosu na nastavni, odnosno maternji jezik

Teme iz oblasti književnosti na nemačkom jeziku:

- a) Vaspitna vrednost dečjih i omladinskih romana E. Kestnera
- b) Problemi »izgubljene generacije« kod (nekih) posleratnih nemačkih pisaca
- c) Solidarnost i antifašistička borba u romanu »Sedmi krst« Ane Segers.

Uz ovo je potrebno naglasiti da je iz oblasti književnosti obrada novela, romana i drama bila najsvrsishodnija za naše učenike, jer je poezija postavljala pred njih nepremostive poteškoće. Ove teme su bile odabirane iz književnosti XIX i XX veka. Suvišno bi bilo obrazlagati da bi teme iz ranijih perioda književnog stvaranja bile nepristupačne kandidatima između ostalog i zbog poteškoća u jeziku. Budući da smo se opredelili pretežno za teme civilizacije, evo nekoliko naslova iz britanske, američke i nemačke kulture.

Teme iz oblasti civilizacije na engleskom jeziku:

- a) Nelson, najveći admiral Velike Britanije
- b) Najistaknutiji slikari Velike Britanije
- c) Kratak pregled geografije SAD
- d) Razvoj baleta u Velikoj Britaniji
- e) Znamenitosti Londona

Teme iz oblasti civilizacije na nemačkom jeziku:

- a) Prikaz umetničkog stvaralaštva A. Direra
- b) A. Švajcer kao humanista i borac za mir
- c) Nemački filmovi na našem TV ekranu (Novi Sad, Beograd)
- d) Zalaganje V. Bredela za ostvarenje socijalističke Nemačke
- e) Vaspitna vrednost omladinskih romana E. Kestnera.

Za razradu bilo koje teme — po našem mišljenju — kandidat je bio dužan da pročita najmanje tri knjige napisane na izvornom jeziku. Ovaj zahtev ne isključuje, naravno, dodatno korišćenje literature pisane na maternjem, odnosno nekom stranom jeziku. Pored knjiga kandidat je mogao da se odluči i za časopise; u tom slučaju je morao da prati celogodišnje izdanje. Od izvornog materijala zajedničkim dogovorom između nastavnika i kandidata došlo je do izbora one knjige, na osnovu koje je kandidat izradio strukturu svog domaćeg rada.

Ciljevi i zadaci novog plana i programa jasno postavljaju zahtev da i prevođenje dobije mesto u domaćem radu. Ponovo želimo naglasiti da od kandidata ni na ovom polju ne bismo smeli tražiti više nego što on samostalno može da ostvari.

Po našem predlogu, kandidat bi mogao da uporedi originalno delo sa jednim prevodom ili sa prevodima raznih prevodilaca (na primer »Na Drini ćuprija« I. Andrića). Aspekte komparacije mogli bi kandidat i nastavnik zajednički odrediti.

Tok pisanja

Kao i u prethodnim poglavljima, i ovde moramo obezbediti centralno mesto vremenskim terminima. Kandidat mora da se što duže, tj. kontinuirano bavi izabranom temom. U suprotnom slučaju nastaje kampanjsko čitanje, površno shvatanje i neprihvatljivo komponovanje domaćeg rada. Da bi se ovo izbeglo, neophodna je stalna kontrola kandidatovog rada. Ovo nadgledanje smo vršili u obliku konsultacija koje su bile ravnomerno raspoređene u toku cele školske godine. Osim ovog oblika zajedničkog rada predmetni nastavnik ne sme da se ogradi od dodatnih dogovora sa kandidatima, te mora da odvoji vremena između nastavnih časova ili u svom slobodnom vremenu. Samo na ovaj način moći će se obezbediti rad bez zastoja.

1. Obrada materijala

Šta podrazumevamo pod samostalnim radom kandidata?

Svakako ne isto kao u slučaju maternjeg, odnosno nastavnog jezika. Ne raspolazu svi kandidati takvim nivoom znanja da bi mogli svoje misli adekvatno izraziti na stranom jeziku, koji uče. Nadalje, svim kandidatima nisu poznata ni pravila pisanja studija, a ovakvom praksom jedva i raspolazu. Kakvim se kvalitetom samostalnosti mora nastavnik zadovoljiti? Kako će postati od pročitano i nagomilano materijala maturski domaći rad? Kao što smo već ranije napomenuli, obično se struktura jedne knjige određuje za osovinu. Osovina je dakle određena, možda modificirana, a kandidat svoje misli treba da rasporedi oko nje. Niukom slučaju se ne može prihvatiti doslovno prepisivanje celih pasusa, možda čitavih glava iz izvorne literature, a bez upotrebe navodnika.

Sasvim je sigurno da će kandidat sakupiti daleko više materijala nego će mu biti potrebno. Kompiliranu građu treba, dakle, da skрати odnosno reducira i da podesi datom naslovu. Potrebno je ovde istaći i obim maturskog domaćeg rada. Iskustvo nam kazuje da se već može prihvatiti rad od 10, ali nije preporučljivo pisati duži rad od 25 kucanih stranica.

Kako vršiti redukciju kompilirane građe? Svakako je jedan od mogućih načina obrade izbor najvažnijih rečenica. Na ovakav način dobija se gomila nepovezanih iskaza. Ako je kandidat savladao materijal, onda će na osnovu dosadašnjeg svog znanja lako raditi metodama supstitucije (zamenjivanja), pojednostavljenja i dopunjavanja na zaokruživanju preostale »sirovine«, obraćajući pri tom stalno pažnju na jedinstvo, odnosno harmoniju upotrebljenog jezika. Često smo nailazili naime na »valovitu« izradu: vrhovi su strukturalno preuzete supstituirane rečenice, doline su rečenice koje je kandidat sam pojednostavio, odnosno sastavio.

2. Raspored materijala

a) prema sadržaju

Raspoređivanje materijala predstavlja skoro isto tako važan zahtev kao i način obrade. Pravilno razgraničavanje materijala ne samo da olakšava rad nastavnika-mentora, nego svedoči i o tome do koje mere se kandidat udubio u datu problematiku. Nije svejedno, naime, šta će on odrediti za glavne i podnaslove, kolike logičke celine uključuje u pojedine pasuse. Nije preterano ako se kaže: Jasno formulisanje misli izražava poštovanje pisca prema čitaocu.

Pre svega da rasporedimo materijal na tri obligatna glavna dela, i to: uvodni deo, razrada i završni deo ili zaključak. Veoma je korisno pisati i četvrti deo, koji bi obuhvatio glavne misli celoga rada, takozvani rezime. Na ovakav način olakšavamo pregled domaćeg rada, a kandidat će se naviči na frapantnu i sažetu kompoziciju. Srazmernost u razgraničavanju je veoma važna komponenta. Niti uvod niti zaključak ne smeju da budu duži na štetu razrade. Razumno razgraničavanje materijala stavlja u prvi plan razradu, tj. ona će biti najduža, zatim bi sledio uvod, koji bi se mogao izjednačiti sa zaključkom. U slučaju jednog domaćeg rada od 20 stranica, uvodni i završni deo može da ima najviše 2 kucane stranice, završni deo može čak i da bude kraći, a rezime od $\frac{1}{2}$ stranice. Na ovakav način za razradu bi preostalo oko 15 kućanih stranica.

Naravno, osim navedenih glavnih delova, odnosno naslova, materijal se mora razgraničiti i na manje celine. To su podnaslovi, a unutar njih pasusi. Česta je pojava kod naših učenika da naročito zaboravljaju pisanje novih pasusa. Gusto štampane stranice sadržavaju više važnih misli za koje kandidat nije obezbedio novi pasus. Zbog navedenih razloga, pregledanje, ispravljanje, odnosno postavljanje pitanja na osnovu takvoga rada skoro je onemogućeno. Smatramo neophodnim da nastavnik-mentor već u godini koja prethodi maturi odnosno završnom ispitu, dakle tokom III (I) godine treba da se bavi sa ovim veoma važnim pitanjima. Može da sastavi, na primer, ovakve vežbe: pročitajte sledeći pasus i podvucite glavnu misao, odnosno ključnu reč; napišite jedan pasus o sledećoj misli; razgraničite domaći zadatak (kompoziciju) na onoliko pasusa koliko glavnih misli u njemu ima.

Jasnu dorečenost misli neposredno potpomaže pravilno odabrani citat. Ako smo ga obazrivo uključili u tekst, služi kao dokaz, potpora, ali moramo izbegavati preduge i teško razumljive citate. Još jedna opasnost preti sastavljaču eseja po ovom pitanju, a to je da ne padne u krajnost, odnosno da citate upotrebljava na svakom koraku. Birati i uključiti »strano telo« u svoj sopstveni rad nije nimalo lako. Treba paziti i na to da se opšte poznate činjenice ne dokazuju. Dalja obrada citata zahteva njihovo »označavanje« u obliku fusnota, odnosno tačno navođenje pisca, naslova knjige i stranice sa koje citat potiče.

Ilustracije isto služe kao dokaz, kao očigledni prilog. Neki kandidati žive u zabludi misleći, ako priključe veći broj ilustracija, njihov maturski rad će imati veću vrednost. Ilustracije, u poređenju sa pisanim tekstom, zaista doprinose lakšem razumevanju: one dopunjuju, produbljuju, osvetljavaju, razjašnjavaju izloženi materijal i razbijaju monotoniju pisanog teksta.

Na zadnjim stranicama maturskog domaćeg rada treba da se navede bibliografija, spisak ilustracija i sadržaj. Imena pisaca izvornih dela navo-

dimo po abecednom redu. Osim toga moramo naznačiti i tačan naslov knjige, mesto i godinu izdanja, čak i onda ako se kandidat samo letimično služio određenom knjigom.

b) prema formi

Štampanje (kucanje) materijala treba da bude dosledno do kraja. Jedna stranica ne treba da sadrži više od 25 do 28 kucanih redova, a u jednom redu ne bi trebalo da bude više od 60 otkucaja. Maturski domaći rad treba da se štampa samo na desnu stranu, a tipove slova preporučljivo je odrediti još pre početka kucanja, da bismo i iz formalnog aspekta mogli razlikovati glavne i podnaslove.

3. Konsultacije

Najtešnja saradnja između nastavnika-mentora i kandidata ispoljava se u obliku konsultacija. U našoj praksi do sada je bilo godišnje 6 konsultacija. Od ovih 3 su bile obavezne, a 3 fakultativne. Jezik koji se upotrebljavao prilikom ovih dogovora bio je nastavni, odnosno maternji jezik, ali smo smatrali neophodnim, po potrebi, i korišćenje dotičnog stranog jezika.

Prva konsultacija služi za to da kandidat prezentira nabavljeni materijal i da predloži prvu varijantu strukture maturalnog domaćeg rada. Ovaj dogovor obično traje 30 minuta.

Druga konsultacija sadržajno je mnogo punija. Kandidat donosi u pretpostavljenom konačnom obliku, dakle mašinom kucan uvod i jednu tezu svoga rada. Pregledanjem ovog materijala nastavnik-mentor daje uputstva kandidatu kako da nastavi svoj rad: da li je potrebno skraćivanje, naglašavanje izvesnih delova, odnosno dopuna; koje rečenice treba da razjasni, opšte poznate činjenice da ne razglaba nadugo i naširoko, itd.

Trećom konsultacijom dolazi se do konačnog oblika zaključka, tada se biraju ilustracije i daje se finalno rešenje na ostalu problematiku. Zadnja dva dogovora traju obično otprilike 60 minuta.

Bilo je već reči o tome da konsultacije treba da se razvijaju u razumnim vremenskim razmacima, jer na ovakav način izbegavamo kampanjski rad učenika, te obezbeđujemo stalnu pomoć i kontrolu. Cela školska godina nam je na raspolaganju, valja dakle ove dogovore srazmerno raspodeliti: prvi može da bude u oktobru, drugi u februaru, a treći u aprilu.

Fakultativne konsultacije po temi i vremenu ne mogu se odrediti s obzirom na to da služe za razmatranje raznovrsnih pitanja koja obično kandidat postavlja. Kako su ovi dogovori često neodgodivi, nastavnik-mentor mora uvek da stoji na raspolaganju kandidatu. Učenik naime često, moglo bi se reći, pati od nesigurnosti, nejasnoća u tekstu i prosto je sprečen da nastavi rad. Ove konsultacije upravo služe za razrešavanje takvih »čvorova« neaktivnosti.

»Profesorsku strogost« u ovim prilikama treba potisnuti, jer kritizerstvo ne djeluje pozitivno i ne daje željene rezultate. Cenimo napore kandidata, uzмимо u obzir njegove sposobnosti i mogućnosti, a ne ustručavajmo se ni od pohvalnih reči. Kandidat će u tom slučaju osećati da smo ga kompletnog odmerili. Čuo je šta je dobro, šta je prihvatljivo, a šta izrazito nevalja u

njegovom radu. Ovakav postupak ne dovodi kandidata u očajanje, naprotiv, sa svakom konsultacijom će imati više samopoverenja i volje da privede kraju započeti rad.

Popratni radovi

Ovu aktivnost možemo razgraničiti na vrednovanje maturalskog rada i na njegovu odbranu.

1. Vrednovanje

Neometano vrednovanje maturalskog domaćeg rada obezbedićemo prvenstveno onda ako ostavimo dovoljno vremena pregledačima. Nastavnik-mentor u momentu predaje domaćih radova još je uvek u nastavi. Bilo bi dakle poželjno da kandidati već od 15. aprila do kraja nastavne godine imaju prilike da uruče završeni rad.

Dva stručnjaka su pregledavala maturalski domaći rad u našoj bivšoj školi. Prilikom odbrane bio je prisutan i treći član komisije, ali on je obavljao administrativne poslove, vodio zapisnik i predstavljao neku vrstu kontrole u cilju pravilnog odvijanja ispita. Dva spomenuta stručnjaka radila su na dva različita nivoa.

Nastavnik-mentor je pročitao ceo domaći rad, podvukao greške, dao pismeno vrednovanje, predložio ocenu i sastavio 5—10 pitanja u vezi sa gradom. Drugi pregledač je takođe pročitao ceo rad i na ovaj način stekao pravo da prihvati, odnosno da odbije obrazloženje i ocenu prvog pregledača. Drugi pregledač, poznavajući materijal, imao je isto pravo da pita kandidata, odnosno da popuni tok odbrane.

Veoma važan momenat nakon pregledanja domaćeg rada je i ocenjivanje. Na ovom polju imamo isto izgrađene kriterijume. Pri ovom složenom poslu uzeli smo za osnovu prvenstveno vrednovanje poznavanja stranog jezika, zatim svrsihodnost strukture domaćeg rada, i na kraju, ali ne i na poslednjem mestu, sadržaj.

2. Odbrana

Poznato nam je da se nastavnik-mentor već pri pregledanju domaćeg rada i sam pripremio za odbranu, tj. sastavio je pitanja. On je trebao da upozori kandidata prilikom konsultacija da temeljito prouči svoj rad, da bi mogao odgovoriti na sva pitanja, razjasniti eventualne nejasnoće i da bi bio spreman čak i prevesti bilo koju rečenicu ili ma koji pasus. Može da nam se čini evidentnim, iako se ne dešava uvek tako, da se ispit odnosno odbrana mora odvijati u mirnoj atmosferi da bi kandidat stekao utisak da se tamo radi samo o jednom razgovoru o njegovom pošteno urađenom poslu, a za vreme kojeg on i njegov mentor-nastavnik nisu ništa drugo nego konverzacioni partneri, koji izmenjuju mišljenja.

* * *

Ovaj naš rad možda ima karakter »obučavanja«, a može da dobije i tu kritiku da razjašnjava evidentne činjenice. Razlog tome je što maturalski domaći rad smatramo ozbiljnim zadatkom, čiji uspeh zavisi od pristupa kandidata i nastavnika-mentora. Nije dakle suvišan povodom ovakvog opisa ni jedan jedini detalj. Ovaj zadnji pokušaj dokazivanja znanja kandidata pre-

vazilazi, moglo bi se reći, granice srednjeg obrazovanja i povezuje ga sa izabranom budućom profesijom odnosno studijama na univerzitetu.

Ova naša iskustva, naravno, ne pretenduju da pruže jedino moguće rešenje, ili da služe kao shema, već samo da daju izveštaj o jednom pređenom putu. Svakako, postoje još mnoge mogućnosti i modifikacije. Iznaženje novih, odnosno stvaranje zajedničkog metodskog postupka mogu da potpomažu daljnji izveštaji, članci, diskusije i dogovori. Tom budućem rešenju naš rad je samo skroman doprinos.

Максим Миладинович

КОНСПЕКТ ПРАКТИЧЕСКОГО УРОКА ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ

Тема урока: Работа над песней «Уральская рябинушка»

Образовательная цель урока:

1. Развитие письменной речи учащихся;
2. Произношение и заучивание наизусть двух куплетов песни;
3. Усваивание мелодии «Уральская рябинушка»;

Воспитательная цель урока: Развитие интереса и любви к русскому языку и музыке;

Вспомогательные пособия: доска, магнитофон.

Ход урока

1

Начальный этап

Пока преподаватель записывает урок, ученики слушают мелодию песни «Уральская рябинушка». После первого куплета и припева, спрашивает нравится ли им песня. После положительного ответа, сообщает, что сегодня должны выучить петь песню «Уральская рябинушка».

Преподаватель даёт основные сведения о песне, если из учеников никто не знает. Это записывает на доске:

Уральская рябинушка

Музыка: Е. Родыгина

Слова: М. Пилипенко

Поёт: Уральский русский народный хор

Цель урока и сведения о песне повторяют два ученика.

2

Диктант

Преподаватель сообщает ученикам подготовиться к диктанту. Читает первый куплет. Один ученик пишет на доске, остальные в своих тетрадках: